

**MITUL DEMONULUI ÎN
LITERATURA ȘI ARTA RUSĂ**

BOBOC MARTA TEODORA

**MITUL DEMONULUI ÎN
LITERATURA ȘI ARTA RUSĂ**

**Sub coordonarea prof. univ. dr.
MORARU MIHAELA**

**EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2012**

Colecția FILOLOGIE

Referenți științifici: Prof. univ. dr. Moraru Mihaela
Conf. univ. dr. Simion Iurac

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Angelica Mălăescu

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BOBOC, TEODORA

Mitul demonului în literatura și arta rusă /
Teodora Boboc. - București : Editura Universitară,
2012

Bibliogr.
ISBN 978-606-591-579-4

821.161.1.09:398.41

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786065915794

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2012
Editura Universitară
Director: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, București
www.editurauniversitara.ro

Cuprins

Argument	9
I. Demon și demonic. Scurtă incursiune teoretică	12
I.1. Demon și geniu – graniță între sacru și profan sau între divin și satanic?	12
I.2. Eros și demonic. Prezența feminină în existența geniului	20
I.3. Genialitatea și demonicul – între patologie și vis creator	27
I.4. Genialitatea în timp și spațiu. Trăsături fizice definitorii la demon și la geniu	30
II. Ipostaze ale Demonului	36
II.1. Zburătorul un posibil echivalent al Demonului în cultura românească?	36
II.2. Colții de argint ai unui demon rusesc în expresia lui românească	44
II.3. Expresia demonului la Aleksandr Blok. Natura interioară	47
III. Demoniada în literatură și pictură. Lermontov și Vrubel	51
III.1. Lermontov și Vrubel – un destin asemănător?	51
III.2. Scurt studiu comparativ al trăsăturilor comune celor două tipuri de opere	54
III.3. Demonul – expresie a sufletului rus	57
III.4. Demonul în cuvinte și imagini	63

Concluzii	73
Abstract	75
Bibliografie	79
Anexe.....	82

Motto – Cine ești, Demon?

*Cine ești, înger negru, care cu ochi de gheață
Mi-alungi din gene somnul și-așa frânt
În fiecare miez de noapte și-n orice dimineață
De lacrimi ochii-mi umpli și-al meu gând*

*Ce freamătă sub răsuflarea ta fierbinte
Se zbate aspru, încă sub pământ.
Eu cine sunt, îți mai aduci aminte?
Eu te-am văzut în vis, tu mai ții minte când?*

*Ce nume porți, azi nimeni nu mai știe,
Sunt ani întregi de când nu l-am rostit
Aproape c-am uitat și eu, ce nebunie
Că te-am creat și te-am văzut iubind!*

*Îmi ești copil, amant și frate deopotrivă
Ești tot ce sunt și ce n-am fost nicicând
Tot ce-am să fiu și tot ce-am fost – parșivă
Mi-e soarta azi, când mi te-ntorci în gând.*

*N-am forța să te-alung, m-aș alunga pe mine
În văgăuni adânci și reci de nepătruns
De-a lungul timpului știi bine
Cât de adânc în suflet te-am ascuns!*

*Acum revii lucid la suprafață
Și-mi umpli mintea de o goală rătăcire
Un ideal măreț, cu ochi de gheață
E veșnica și trista mea iubire!*

*Tu, demon abisal, creat de-o muritoare
Etern vei viețui, neabătut
Insinuat în noaptea minții noastre
Ferit de viitor, prezent și de trecut!*

(Boboc Marta-Teodora – *Cine ești, Demon?*)

Dedic această carte profesorilor mei și familiei, cu deosebit respect și mulțumiri profunde, pentru faptul de a-mi fi oferit un nivel superior de educație, acces la adevărata cultură, și, nu în ultimul rând, un model de urmat în viață.

Argument

Prezenta lucrare își propune să abordeze o temă relevantă pentru cultura rusă, temă care, deși a fost utilizată de mulți scriitori și artiști de-a lungul timpului, continuă să își păstreze actualitatea. Mitul Demonului a fost și încă este un subiect reprezentativ pentru poporul rus, nu atât prin diversele forme care i-au fost conferite, cât prin conținutul său. Puternic caracterizat de contrast, sufletul rus se distinge de esența celorlalte națiuni mai ales din punctul de vedere al forței sale interioare și al capacității uimitoare de a aspira mereu către mai mult, întocmai cum demonul și, la rândul său, geniul, vor reuși să reziste diverselor obstacole pe care destinul lor le presupune, conștienți că lumea pe care ei și-au creat-o și în care se izolează de însăși creația divină, de umanitate, este nu neapărat mai bună, cât propice existenței lor.

Motivația în alegerea acestei teme are la bază atât o preferință artistică într-o oarecare măsură subiectivă, cât și dorința de a clarifica unele aspecte ce țin de partea teoretică și de a aduce o notă de originalitate bibliografiei deja existente în domeniu, prin referiri la poeme care până acum nu au fost abordate din acest punct de vedere. Desigur că lucrarea are la bază o serie de concepte care se regăsesc în bibliografia consacrată, însă în analiza poemelor amintite am adus în discuție și o interpretare personală a lor, în contextul teoretic deja formulat de alți autori.

Lucrarea de față cuprinde o introducere (argument), trei capitole cu subcapitolele aferente, câteva concluzii, bibliografia consultată și o serie de anexe – reproduceri ale unor tablouri a căror absență l-ar fi privat pe cititorul interesat de acest domeniu de posibilitatea de a-și forma o opinie bine fundamentată.

Capitolul I intitulat *Demon și demonic. Scurtă incursiune teoretică*, are în vedere conceptele teoretice care stau la baza elaborării prezentei lucrări (demon, demonic, eros, geniu, genialitate, prezență feminină, spațiu, timp, ș.a.m.d.). În cadrul acestui capitol, am dorit să facem o analiză teoretică a conceptelor utilizate, având ca sursă dicționarele de specialitate, precum și câteva opinii ale unor personalități preocupate de acest domeniu – spre exemplu Blaga, Cioran, Goethe, Novalis, Schlegel, Schopenhauer și alții.

Primul subcapitol abordează, din punctul de vedere al provenienței și sensului lor, termenii reprezentativi pentru întreaga lucrare - *demon și demonic*.

Al doilea subcapitol face referire la noțiunea de *eros* și la impactul său asupra demonului și geniului, precum și la *prezența feminină*, nelipsită din destinul acestora, prezență care duce la apariția a ceea ce am numit, în lucrarea de față, *cuplu demonic*.

Al treilea subcapitol are ca punct de plecare o idee foarte uzitată atunci când se vorbește despre geniu și genialitate, și anume potențiala boală a acestuia – *neburia*. Pornind de la această premisă am încercat să oferim un răspuns la întrebări de tipul “Este geniul cu adevărat nebun?”, “Are demonicul vreun rol din acest punct de vedere?”

Al patrulea subcapitol aduce în discuție faptul că timpul și spațiul ființei superioare – categorie în care se încadrează, credem noi, atât geniu, cât și demonul, nu corespund cu timpul și spațiul ființei umane, ele fiind, în primul caz, nelimitate, nemărginite.

Capitolul II, cu titlul *Ipostaze ale Demonului*, reprezintă o aplicație practică a conceptelor menționate anterior, având ca suport operele a trei scriitori (fiecăruia fiindu-i dedicat câte un subcapitol), dintre care doi sunt români – Ion Heliade Rădulescu și Ștefan Augustin Doinaș, iar unul este rus – Aleksandr Blok. Importanța acestui capitol constă în legătura

pe care o stabilește între cultura rusă și cea românească, dar și în nota de originalitate pe care o conferă – cunoaștem abordarea clasică, comparația pe această temă a operei eminesciene cu poemul lermontovian, motiv pentru care am dorit să facem referire la alți autori pe care îi considerăm relevanți pentru subiectul abordat în prezenta lucrare.

Capitolul al III-lea, numit, potrivit conținutului său, *Demoniada în literatură și pictură*, este dedicat unei comparații între două tipuri de opere diferite, iar punctul de plecare îl constituie poemul lui Lermontov, intitulat *Demonul* și operele lui Vrubel, cunoscute sub numele de *Demoniadă*. Cele patru subcapitole aferente cuprind detalii referitoare la destinul asemănător al celor două personalități, o comparație a trăsăturilor comune celor două tipuri de opere, o abordare a noțiunii de demon din perspectiva sufletului rus și un portret al Demonului, așa cum este el prezentat atât în creația lermontoviană, cât și în viziunea lui Vrubel.

Concluziile reprezintă un sumar al lucrării, dublat de o interpretare personală a bibliografiei studiate, cu rolul de a oferi cititorului posibilitatea de a-și forma o imagine de ansamblu asupra celor enunțate, iar Anexele întregesc lucrarea, prin faptul că ele reprezintă, alături de citatele din poemele abordate, un suport practic în elaborarea acesteia.

Bibliografia studiată cuprinde câteva dicționare de specialitate – dicționare explicative românești și rusești, dicționare de sinonime, precum și o serie de lucrări de specialitate, prezentate pe larg în finalul lucrării de față.

I. Demon și demonic. Scurtă incursiune teoretică

I.1. Demon și geniu – graniță între sacru și profan sau între divin și satanic?

Abordând tema demonului în literatura și arta rusă considerăm întemeiată încercarea de a defini, mai întâi, conceptele pe care le vom utiliza ulterior în analiza noastră, ținând cont mai ales de faptul că un rol important din acest punct de vedere îl au atât originea termenilor, cât și multiplele lor interpretări, care le-au fost atribuite de-a lungul timpului.

Astfel, în ceea ce privește originea termenului *demon*, una dintre ipoteze este aceea a provenienței sale din noțiunea *daimon* sau *daimonion*, întâlnită în Antichitate la Homer, noțiune care nu desemna nicidecum diabolicul sau diavolescul, ci, dimpotrivă, se referea la o ființă de natură divină, la un zeu. O percepție asemănătoare asupra acestui termen întâlnim și la Hesiod, care, împărțind oamenii aleși într-o seminție de aur și una de argint, îi numea pe membrii primeia *daimones* – ei reprezentau un hibrid între zeitare și ființa umană, în vreme ce membrii celei de-a doua seminții erau considerați niște *daimones de rangul al doilea* (apud Hesiod, *Munci și zile*). Acest lucru ar putea constitui un argument în favoarea faptului că asocierea în mod exclusiv a noțiunii de *demon* cu cea de *diavol* sau *satan* este, uneori, îndoielnică, deși dicționarele de specialitate – fie ele explicative sau de sinonime, tind să pună pe același plan cei doi termeni. Pentru a argumenta această afirmație, vom da câteva definiții ale cuvântului *demon*, atât din Dicționarul Explicativ al Limbii Române, cât și din Толковый словарь русского языка al lui Ojegov. Astfel, în DEX, termenul *demon* are ca sens primar pe acela de “1. Diavol, drac. ♦ Fig. Om rău. ♦ Ființă imaginară considerată ca spirit al răului” și abia sensul secundar face

referire la o “*Personificare a eroismului, a curajului, a răzvrătirii și uneori a frumuseții fizice.* ♦ (În gândirea mitică și în poezie) *Geniu al neliniștii, care stârnește dorințe, pasiuni etc.* [Var.: (reg.) *dímon s. m.*] – Din ngr. *démonas*. Cf. fr. *démon*.” (Dicționarul Explicativ al Limbii Române, 1998, p. 276). În lucrarea sa, Ojegov definește *demonul* doar din punct de vedere religios, tot prin referire la noțiunile de *satan* sau *diavol*, acesta fiind, în mod implicit, un exponent al răului (apud Ожегов, С.И., Шведова, Н.Ю., Толковый словарь русского языка). Admițând că termenul *demon* provine din grecescul *daimon*, în lucrarea de față susținem, mai degrabă, opinia exprimată de Hesiod. În Dicționarul de Sinonime al Limbii Române din 1999, pentru acest termen sunt date echivalente ca *diavol*, *drac* sau *necuratul*, urmate de numeroase regionalisme de același gen, care provin din diverse zone ale țării, dar nu se are în vedere și sensul secundar prezentat în DEX (apud Seche, L, Seche, M, Dicționarul de Sinonime al Limbii Române, 1999, p. 191).

Trecând la următorul termen, și anume la *demonic*, vom observa că și în acest caz definițiile din dicționar fac referire îndeosebi la aspectul satanic: “*DEMÓNIC, -Ă, demonici, -ce, adj. De demon; drăcesc, diabolic, demoniac, satanic.* – Din lat. *daemonicus*.” (Dicționarul Explicativ al Limbii Române, 1998, p. 276), “*DEMONIC, adj. diabolic, diavolesc, drăcesc, infernal, necurat, satanic, (livr.) demoniac, mefistofelic, (înv. și pop.) satanesc, (înv.) demonicesc, satanicesc.*” (Seche, L, Seche, M, Dicționarul de Sinonime al Limbii Române, 1999, p. 191), câtă vreme abordarea filozofico-istorică a acestuia permite mai multe interpretări. Astfel, dacă Emil Cioran vede, oarecum, în *demonic*, inconștientul și civilizația, pentru Leibniz acest termen indică o realitate la limită, iar la Goethe el se asociază, pe de-o parte, la fel ca la Cioran, cu *inconștientul*, iar pe de altă parte, cu *involuntarul*. Mai mult, spune Goethe, *demonicul* ține de natura însăși (incluzând aici vegetalul,

animalul și umanul) și nu are neapărat o formă palpabilă, concretă, putând fi foarte bine mascat: “*Demonicul se manifestă în nenumărate feluri în natură, atât în cea vizibilă, cât și în cea invizibilă. Există ființe care sunt cu totul de natură demonică și, iarăși, altele în care se exercită numai unele laturi ale demonicului.*” (Eckermann, 1965, p. 447-448). Legând demonicul de aspecte care țin de ocult, dar și de faptă ori de creație, Goethe asociază această noțiune cu percepția romantică asupra geniului. Un alt adept al acestei teorii este Lucian Blaga, pentru care demonicul reprezintă “*un complex de fenomene: instinct creator, putere fascinantă de înrâurire, intuiție divinatorie, ritm vehement de viață.*” (Blaga, 1968, p. 152-153), perspectivă prin care pare a fi subliniată din nou legătura demonicului cu divinul, proveniența sa din divin și nu din satanic.

O posibilă interpretare ar fi aceea că demonicul cuprinde, în sine, atât elemente ce țin de divin – ca punct originar, cât și de satanic – materializat în latura întunecată a demonicului. Prin aceasta ne putem explica natura complexă a ceea ce se prezintă sub forma unui *demon* – el nu este nici Dumnezeu, nici Diavol, ci întrunește trăsături care aparțin ambelor categorii, fapt care duce la nesfârșita luptă din interiorul său și la caracterul său contradictoriu – *daimonul*, *demonul* și, mai apoi, *geniul*, vor avea un destin complex, marcat de întâmplări excepționale, ei fiind caracterizați, în egală măsură, de trăsături excepționale și dovedindu-se când extrem de sensibili, de receptivi la suferința exterioară și interioară, când foarte detașați de lumea înconjurătoare. De altfel, în filozofia greacă este vehiculată ideea conform căreia *daimonul* nu are parte doar de o existență divină sau numai de una satanică, ci de amândouă. În sprijinul acestei teorii vine și scriitorul și criticul Mihai Cimpoi, pentru care actul creator se aseamănă cu Sfânta Împărtășanie, iar demonicul, care provine din divin, reprezintă Taina în sine (apud Cimpoi, 1989, p. 88).

În cadrul altor interpretări ale noțiunii de *daimon*, punctul de plecare în apariția termenului *demon*, se au în vedere fie o virtute specific umană, fie chiar originea conștiinței individuale umane, iar, în acest caz, entitatea desemnată este văzută ca un fel de înger păzitor, menit să-l aibă pe om sub îndrumarea sa pe toată durata vieții, de la naștere și până la moarte.

O altă conexiune importantă considerăm că este cea dintre *demon* și *geniu*, iar aici trebuie menționat faptul că “*Deși corespondentul latin al grecescului daimon este genius, înțelesul celor doi termeni nu coincide întru totul. Coincidența este în personalitatea (am spune noi, parțial demonică) a geniului.*” (Bejenaru, 2005, p. 21). Așadar, geniul poate fi și este demonic, dar nu în întregime, ceea ce confirmă teoria lui Goethe, enunțată în cele de mai sus, potrivit căreia în ființa umană sunt exercitate uneori numai anumite laturi ale demonicului. Mai mult, completează renumitul poet, filozof și om de știință, putem concepe demonicul în absența geniului, dar geniul este inevitabil legat de demonic. Perspectiva inovatoare și interesantă, oferită tot de Goethe, este dată de apropierea geniului de divinitate având ca intermediar demonicul, pe care Blaga îl clasifică în două categorii – *magic* și *creator*, primei categorii geniul nefiindu-i necesar ori caracteristic, câtă vreme celei de-a doua el îi este indispensabil (apud Blaga, 1968, p. 270). Și dacă la Goethe geniul este aproape identic cu demonicul, la Herder genialitatea este un dar de la natură, iar geniul doar un “*un bastard al umanității, în care clocotește neliniștea, invidia, ura față de oameni, gelozia, setea de răzbunare, iar uneori chiar zgârcenia și vanitatea.*” (Herder, 1973, p. 227). Permițându-ne o interpretare personală, am putea spune că nici *geniul* și nici *demonul* nu sunt caracterizați exclusiv de aceste trăsături, întrucât ele reprezintă, în primul rând, latura întunecată a ființei, iar mai apoi, tarele sau viciile tipic umane.

În încercarea de a caracteriza atât demonul, cât și geniul, s-ar mai putea spune că, pe lângă *natura contradictorie*, ambii se confruntă cu o *capacitate nelimitată de a gândi și de a simți*, într-un context care îi constrânge, care nu le oferă ocazia de a se dezvălui lumii întru totul. Independent din fire, geniul schlegelian posedă “*pe lângă libertate, voință și lirism, (...) libera dispoziție asupra puterilor sale sufletești*” după cum afirmă însuși autorul în lucrarea sa intitulată *Despre literatură*, geniul fiind văzut ca un inadaptat în societate, întocmai cum demonul se dovedește a fi un răzvrătit în fața divinității. Pentru geniul, *instinctul creator* constituie o cale de eliberare, de evadare din cotidian, un mijloc de a se simți împlinit, câtă vreme demonul, fiind lipsit de capacitatea creatoare, rămâne veșnic încătușat în nemărginita sa cunoaștere, pe care nu o poate transforma în faptă. În viziunea lui Schopenhauer, geniul este “*o forță opusă naturii, un monstrum per excessum*” (Schopenhauer, 1995, p. 202), fapt care îl apropie și mai mult de ceea ce reprezintă, în teorie, un demon. O altă trăsătură întâlnită atât la demon, cât și la geniul, este *aspirația spre absolut*, căutarea perfecțiunii, care la geniul se materializează în capacitatea lui de a renunța la lumea înconjurătoare, de a se izola, iar la demon se concretizează în revolta care îl încearcă în fața creației divine. Dacă, din acest punct de vedere, geniul se aseamănă cu un monah, apropiindu-se mai mult de divin, demonul, prin revoltă, tinde nu atât spre profan, cât spre satanic.

“*Preocupat de umanitate și negând interesele sale ca individ, omul de geniu este lipsit de instinctul de conservare. Aflat într-o situație periculoasă, el nu va observa pericolul, ci aspectul artistic al acestei situații*”, spune Schopenhauer în lucrarea sa, *Lumea ca voință și reprezentare*, subliniind încă o dată că geniul, în izolarea sa, este atras și coordonat de instinctul creator, celălalt instinct uman, cel nativ, de conservare, fiind pus pe un plan secundar sau ignorat în

totalitate. La baza alegerii pe care o are geniul de făcut, în ceea ce privește existența sa, se află tocmai acea latură care, în viziunea lui Blaga, ține de inconștient și irațional, acestea fiind considerate expresii și surse ale *instinctului creator demonic*, instinct care la Mircea Eliade a fost denumit *beție poetică*. Goethe consideră că arta poetică a geniului este de proveniență demonică, întrucât, așa cum am mai spus, demonul nu are putere faptică, dar are o capacitate nelimitată de gândire, astfel încât îl poate determina pe geniu să creeze opere, niciunul dintre ei neavând cum să schimbe din punct de vedere practic lumea care îl înconjoară. Acest fapt este compensat, însă, de crearea unei lumi teoretice, lipsite de tarele celei reale, o lume în care trăiesc atât geniul, cât și demonul.

Un ultim aspect demn de menționat este acela că, dacă geniul este o materializare a umanului în forma sa superioară, demonul rămâne întotdeauna în formă teoretică, abstractă, nu concretă, palpabilă. S-ar putea spune, eventual, că dacă privim geniul din punct de vedere material, dacă îl considerăm a fi o întrupare a unei forțe creatoare superioare, atunci demonicul este tocmai esența lui spirituală, acea forță care îi dă omului de geniu avânt și inspirație. Și dacă geniul, impulsionat de acest avânt, este dispus să sacrifice lumescul pentru a-și trăi fericirea la un nivel spiritual superior, demonul, dimpotrivă, este cel care, desconsiderând creația divină și nemărginita forță cu care a fost investit, tânjește după lumesc, după fericirea simplă pe care, în ignoranța lor existență, numai oamenii o pot experimenta. Pentru a ne argumenta afirmația, îl putem da ca exemplu atât pe Demonul lermontovian, cât și pe Hyperion:

*“De când există Universul
Menit-ai fost să mi te-arăți
Etern călăuzindu-mi mersul
Prin negrele-mi eternități
De mult îmi ușura povara*

*Un nume murmurat în vis
Și numai tu-mi lipseai, Tamara
Pe când eram în Paradis (...).
O, crede-mă, sunt primul care
Te-a prețuit și te-a-nțeleș.
Ți-am pus pământul la picioare
Și drept icoană te-am ales.
Dă-mi dragostea ce se-nfiripă
Dau toată viața mea pe-o clipă
Tamara, crede-mi sfântul țel
Că-n dragoste, precum și-n ură
Eu sunt statornic, eu nu-nșel!”
(Lermontov – Demonul)*

*“De greul negrei veșnicii,
Părinte, mă dezleagă
Și laudat pe veci să fii
Pe-a lumii scară-ntreagă!*

*O, cere-mi, Doamne, orice preț,
Dar dă-mi o altă soarte,
Căci tu izvor ești de vieți
Și dătător de moarte;*

*Reia-mi al nemuririi nimb
Și focul din privire,
Și pentru toate dă-mi în schimb
O oră de iubire...”
(Eminescu – Luceafărul)*

Cu toate acestea, spre deosebire de demon, geniul se distanțează, în final, de suferință și iubire deopotrivă, preferând să se izoleze, câtă vreme cel dintâi, realizând că în fața visului pierdut nu mai poate lupta, revine la încrâncenarea inițială, care de această dată nu mai este dublată de revoltă, ci de o adâncă deznădejde:

*“Trăind în cercul vostru strâmt
Norocul vă petrece
Ci eu, în lumea mea mă simt
Nemuritor și rece.”*
(Eminescu – *Luceafărul*)

*“Și demonul, înfrânt, sălbatic
Își blestema nebunul vis
Din nou trufaș și singuratic,
Pribeag rămase prin abis.
Din nou înfrânt porni-n neștire
Încrâncenat, scrâșnind din dinți,
Lipsit de țel și de iubire
Și părăsit de năzuinți...”*
(Lermontov – *Demonul*)

Acestea sunt, însă, numai câteva aspecte care conturează, în linii mari, sensul noțiunilor de *demon* și *demonic*, stabilind, totodată, unele asemănări și diferențe între demon și geniu. O altă idee care merită a fi analizată din punctul de vedere al unei potențiale comparații între demon și geniu este cea referitoare la rolul erosului în existența fiecăruia, precum și la reacția pe care fiecare dintre ei o are, fiind pus față în față cu această latură a destinului. O dezbatere mai amplă a punctului nostru de vedere asupra acestui fapt se găsește în subcapitolul următor.